

A Comparative Study of the Role of Physical Elements in the Sense of Security in Urban Streets: Case Study of Ilam's Streets

Zahra Parhizkari^{1*}, Hadis Parhizkari², Hossein Haghnazari³

1. Center Of Ilam 2 University of Applied Science and Technology, Tehran, Iran. (Corresponding author)

2. Department of Art Education, Farhangian University, P.O. Box 14665-889, Tehran, Iran.

3. Department of Civil Engineering, Islamabad West Branch, Islamic Azad University, Islamabad West, Iran.

Received: 2023/08/31

Accepted: 2025/04/19

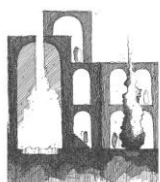
Research Paper

Abstract

The present study aims to comparatively analyze the role of physical elements on the sense of security in urban streets. The research uses a case study of Sa'di Street and Parvin E'tesami (Banbarz) Street in Ilam city. This applied research employs a survey method, and data was collected through a questionnaire distributed equally among 200 respondents in both streets. The study includes four independent variables (legibility, walkability, control and surveillance, and structural factors) and one dependent variable (sense of security). The Pearson correlation results indicate a statistically significant relationship between all independent variables and the sense of security in both streets, with the exception of structural factors in Parvin E'tesami Street. This relationship is at an appropriate level and shows a strong and direct (positive) correlation in all cases, except for the structural factors of Parvin E'tesami Street. However, for the structural factors of Parvin E'tesami Street, this relationship is moderate and direct. The results of the independent t-test show a significant difference in the mean scores of environmental legibility, walkability, control and surveillance, structural factors, and the sense of environmental security between the two groups of respondents. In all cases, respondents from Parvin E'tesami Street expressed less satisfaction compared to those from Sa'di Street. Regression analysis also reveals that in Sa'di Street, only two variables, environmental legibility and walkability, affect the sense of environmental security.

Keywords : Environmental security, Physical elements, Sa'di Street, Parvin E'tesami Street, Ilam city

* Corresponding author's Email: zparhizkari1@gmail.com

مقایسه تطبیقی نقش عناصر کالبدی در حس امنیت خیابان‌های شهری (نمونه موردی: خیابان‌های شهر ایلام)

زهرا پرهیزکاری^{۱*}، حدیث پرهیزکاری^۲، حسین حق نظری^۳

۱. ایران- تهران- دانشگاه جامع علمی کاربردی مرکز ایلام ۲ (نویسنده مسئول)
۲. گروه آموزش هنر، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۵۶۴۴۱-۸۸۸ تهران، ایران
۳. گروه عمران، واحد اسلام آباد غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلام آباد غرب، ایران

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۶

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مقایسه تطبیقی نقش عناصر کالبدی در حس امنیت خیابان‌های شهری، به مطالعه موردی خیابان‌های سعدی و پروین اعتصامی (بانبرز) در شهر ایلام می‌پردازد. این تحقیق از نوع کاربردی و روش آن پیمایشی است و داده‌ها از طریق توزیع ۲۰۰ پرسش‌نامه به صورت یکسان در هر دو خیابان جمع‌آوری شده است. این پژوهش دارای چهار متغیر مستقل شامل خوانایی، پیاده‌مداری، کنترل و نظارت، و عوامل ساختاری و یک متغیر وابسته به نام حس امنیت است. نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین تمامی متغیرهای مستقل با حس امنیت در هر دو خیابان، به جز عوامل ساختاری در خیابان پروین اعتصامی، رابطه آماری معنی‌داری وجود دارد. این رابطه در تمامی موارد (به جز عوامل ساختاری خیابان پروین اعتصامی) در حد مناسبی است و همبستگی خوب و مستقیمی (مثبت) را نشان می‌دهد؛ اما در مورد عوامل ساختاری خیابان پروین اعتصامی این رابطه در حد متوسط و مستقیم است. نتایج آزمون t مستقل حاکی از آن است که میانگین متغیرهای خوانایی محیطی، پیاده‌مداری، کنترل و نظارت، عوامل ساختاری و حس امنیت محیطی در دو خیابان تفاوت معنی‌داری با یکدیگر داشته‌اند. در تمامی موارد، پاسخگویان خیابان پروین اعتصامی نسبت به خیابان سعدی رضایت کمتری داشتند. نتایج رگرسیون نیز نشان می‌دهد که در خیابان سعدی، فقط دو متغیر خوانایی محیط و پیاده‌مداری بر حس امنیت محیطی تأثیر می‌گذارند.

کلمات کلیدی: امنیت محیطی، عناصر کالبدی، خیابان سعدی، خیابان پروین اعتصامی، شهر ایلام

* نویسنده مسئول: zparhizkari1@gmail.com

مقدمه

احساس امنیت در فضاهای شهری یکی از مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت فضا محسوب می‌شود و به‌رغم اینکه مسئله امنیت در هر جامعه یک مقوله پیچیده و دارای ابعاد متنوع و متعدد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است، در تأمین این نیاز نباید از نقش و تأثیر عوامل محیطی غافل شد (Salehi, 2008). اهمیت این موضوع به اندازه‌ای است که در طبقه‌بندی نیازها که توسط مازلو انجام شده، امنیت پس از نیازهای فیزیولوژیک (آب، غذا و...) به عنوان دومین طبقه از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین نیازها معرفی شده است (Salehi, 2008). همان‌طور که این احساس امنیت نیز پدیده‌ای روان‌شناختی - اجتماعی است که دارای ابعاد گوناگونی است (Jami Moazzen 2005). به‌لحاظ روش‌شناسی احساس امنیت، سازه‌ای چند بعدی است و در ارتباط با شرایط اجتماعی و افراد مختلف به گونه‌ای متفاوت ظهور یافته و به اشکال مختلف نیز قابل سنجش و اندازه‌گیری است (Eftekhari, 2000 et al).

امروزه امنیت از شاخصه‌های کیفی زندگی در شهرها است. آسیب‌های اجتماعی از مهم‌ترین پیامدهای مختلف امنیت به شمار می‌روند. از آنجا که فضاهای شهری امروزی، مؤلفه‌ای برای وقوع ناهنجاری‌های شهری و در نتیجه عدم وقوع امنیت در شهر است، بررسی جنبه‌های کیفی و کمی امنیت، چه از لحاظ کالبدی و چه از لحاظ اجتماعی در داخل هر یک از فضاهای شهری امری ضروری است (Qaraei et al, 2010). اهمیت محوری امنیت و ایمنی در هر یک از فضاها و عناصر کالبدی شهری، به خصوص در فضاهایی با طراحی و کاربرد نامناسب، باید بررسی شود (Qaraei et al, 2010).

در زمینه بحث محوری امنیت، دو رویکرد اصلی شامل رویکرد انفصالی و رویکرد اندماجی وجود دارد. رویکرد انفصالی قدیمی‌ترین رویکرد به امنیت است که می‌توان ریشه‌های آن را در اولین تجمعات بشری جستجو کرد (Kargar & Rahim, 2018). مطابق این رویکرد، امنیت وضعیتی است که توسط قدرت برای صیانت مردم در قبال تهدیدات بیرونی، تأسیس می‌گردد (Kargar & Rahim, 2018). در این رویکرد، امنیت وضعیتی طبیعی ارزیابی نمی‌شود، بلکه چنان که «هابز» اظهار داشته، امنیت کالایی ارزشمند است که باید در پی تولید آن بود و مناسبات و فرآیندهای طبیعی، قادر به تولید و عرضه آن نیستند (Foucault, 2011). در رویکرد انفصالی، امنیت از درون جامعه نمی‌جوشد؛ بلکه آن را توسط دولت تولید می‌کند و جامعه موظف به منطبق ساختن خود با آن و رعایت مقتضیات آن است (Foucault, 2011). مطابق رویکرد اندماجی، نه تنها تفکیک بین جامعه و دولت پذیرفته نیست، بلکه خود می‌تواند عاملی برای ایجاد ناامنی باشد (Terry et al, 2005). از این منظر، امنیت از درون جامعه جوشیده و لذا نه تنها امنیت اجتماعی؛ بلکه حتی امنیت خارجی با عنایت به مناسبات داخلی (بین عناصر مختلف جامعه و حکومت) فهم و درک می‌گردد (Terry et al, 2005). «دورکی» عقیده داشت که بین افزایش جرایم و افزایش جمعیت رابطه مستقیمی وجود دارد (Soltani, 1995).

فرضیات پژوهش به این صورت است:

- میزان امنیت اجتماعی در خیابان‌های سعدی و پروین اعتصامی (بانبرز) شهر ایلام با یکدیگر متفاوت است.
- میزان خوانایی محیط، پیاده‌مداری اجتماعی، کنترل و نظارت اجتماعی و عوامل ساختاری در خیابان‌های سعدی و پروین اعتصامی (بانبرز) شهر ایلام با یکدیگر متفاوت است.
- میزان خوانایی محیط، پیاده‌مداری اجتماعی، کنترل و نظارت اجتماعی و عوامل ساختاری در خیابان‌های سعدی و پروین اعتصامی (بانبرز) شهر ایلام با میزان امنیت رابطه معنادار دارد.
- میزان خوانایی محیط، پیاده‌مداری اجتماعی، کنترل و نظارت اجتماعی و عوامل ساختاری در خیابان‌های

سعدی و پروین اعتصامی (بانبرز) شهر ایلام بر میزان امنیت محیطی مؤثر است.

مبانی نظری

تعریف امنیت

امنیت به معنای رهایی از خطر، تهدید، آسیب، ترس و هم‌چنین وجود آرامش، اطمینان، آسایش و اعتماد است و محصول برقراری نظم در جامعه است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر به عنوان یکی از حقوق اجتماعی انسان بیان شده و هم‌ردیف آزادی قرار گرفته است (Sarukhani & Navidnia, 2006). مفهوم امنیت را می‌توان دارای قدمتی طولانی‌تر از مفهوم اجتماع و جامعه دریافت. تاکنون در زمینه امنیت، تعاریف گسترده‌ای ارائه گردیده است. تعاریف لغوی مختلفی که از حالات و موقعیت‌های ذهنی (احساس امنیت) تا موقعیت‌های عینی و بیرونی (موقعیت ایمن) در نوسان است. «امنیت» واژه‌ای عربی از ریشه «امن» است. در فرهنگ آکسفورد، واژه Security به «در حفظ بودن، فراغت از خطر یا اضطراب و تشویش» معنی شده است Manser (1999) و در برخی از متون، بین واژه Security و ایمنی Safety تفاوت قائل شده‌اند. Security «رهایی یا حفاظت از خطر نگرانی، اقدامات معنی می‌شود و معادل فقدان مخاطرات است Sumpf (1973). امنیت، «بی‌خوفی و امن، جای امن، ایمن شدن، در امان بودن» و Safety «وضعیت در امان بودن، وضعیت بی‌خطر بودن و توانایی برای حفظ سلامتی» معنی شده است Sumpf (1973). در فرهنگ فارسی عمید، «امنیت» دارای معانی در امان بودن، آسودگی، آسایش و ایمنی است Hashemi (2014). فرهنگ لاروس، امنیت را چنین تعریف می‌کند: اعتماد، آرامش روحی و روانی است. تفکری که براساس آن خطر، ترس، وحشت و خسران بی‌معنا شده است Hashemi (2014). فرهنگ معین نیز امنیت را این چنین تعریف می‌نماید:

ایمن شدن، در امان بودن، نداشتن بیم و بی‌بیمی Moin (2007). «احساس امنیت» نیز از قرارگرفتن انسان در شرایط محیطی به مثابه نوعی «ادراک روانی» حاصل می‌شود که از یک ساختار شهری و فرهنگی خاص، با ساختار فرهنگی و اجتماعی دیگر متمایز می‌گردد. بر این اساس شکل‌گیری احساس امنیت از لحاظ روانشناختی، وابسته به شرایط محیط شهری، کنش‌ها و حوادث آن از یک سو و از سویی دیگر نوع برداشت و سطوح ادراکی در آن ساختار فرهنگی است. همین دو اصل آن را از شهری به شهری و از ملیتی به ملیتی دیگر، متفاوت می‌کند Eftekhari et al (2000).

جدول شماره (۱): جایگاه ایمنی و امنیت در نظریات مختلف

(مأخذ: نگارندگان بر اساس [۱۵])

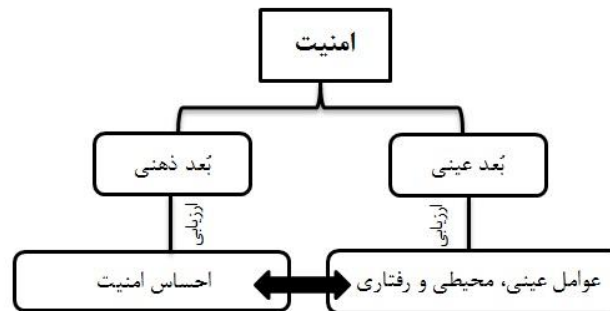
نظریه پرداز	مازلو (۱۹۸۷)	استیلی (۱۹۷۳)	کنترل (۱۹۶۵)	لگتون (۱۹۵۹)
رتبه دوم نیازهای انسانی	ایمنی و امنیت	تماس اجتماعی	امنیت و نظم	جهت و گرایش‌ها در جامعه

ادبیات پژوهش

به‌طور کلی دو بُعد عینی و ذهنی برای امنیت وجود دارد. بعد عینی، آن است که با عوامل عینی، محیطی و رفتاری ارزیابی می‌شود و بعد ذهنی بر اساس احساس امنیت از جمع درک می‌شود. هر دو بعد می‌توانند بر یکدیگر تأثیر بگذارند (اثر مثبت و یا منفی)؛ بنابراین لازم است که این دو بعد مورد توجه قرار داده شوند تا امنیت جمع ارتقاء یابد.

توجه به امنیت شهری برای ایجاد ارتباطات اجتماعی و ارائه خدمات عمومی و همچنین ایجاد شهری سالم و امن، همواره مورد توجه برنامه‌ریزان شهری بوده است (Kahe, 2005). امنیت شهری یعنی داشتن آرامش، اطمینان خاطر و عدم وجود هراس شهروندان از هرگونه خطر و تهدید علیه شهروندان، شهر، فضاهای شهری، کالبد و زیرساخت‌های شهری و سایر عناصری است که در زندگی شهری احساس ناامنی را در شهروندان موجب می‌گردد (Kahe, 2005).

دیاگرام شماره (۱): ابعاد امنیت

امنیت ابعاد مختلفی دارد: امنیت انسانی به معنی حفظ حقوق و امنیت فردی، مالی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی است. امنیت انسانی دو بعد دارد، بُعد حداقلی (کفاف) که در آن آحاد جامعه قادر به تأمین و تضمین معیشت و بقا و امنیت خود هستند؛ و بُعد ارتقایی (رفاه) که در آن مردم قادرند از احساس مثبت و آسایش در زندگی و امنیت روانی - اجتماعی برخوردار باشند؛ اما در این میان امنیت فردی برای مردم بیش‌تر از سایر امنیت‌های انسانی دارای اهمیت است، در واقع احساس عدم امنیت افراد در یک جامعه، تبعات فراوانی می‌تواند در پی داشته باشد. فقدان اعتماد یا احساس نگرانی نسبت به مسائل مختلف، سبب رفتارهای خاص کناره‌گیری نیز می‌شود. مردم اگر بتوانند مناطق ناامن را ترک می‌کنند، اخلال و بی‌نظمی مہار نشده، به شهروندان نشان می‌دهد که آن منطقه ناامن است (Giddens, 2019).

مبانی نظری نظم و امنیت، معطوف به فلسفه وجود این دو مفهوم و رابطه کنش متقابل آن‌ها در جامعه است و از بنیادی‌ترین مؤلفه‌های هر جامعه محسوب می‌شود؛ بنابراین در هر جامعه‌ای نتیجه امحای نظم و امنیت، از هم پاشیدگی آن جامعه خواهد بود در مقابل، زیربنای هر سازمان پایدار اجتماعی متشکل از مؤلفه‌های بنیادی و متناظر آن از نظم و امنیت اجتماعی است (Salehi, 2008).

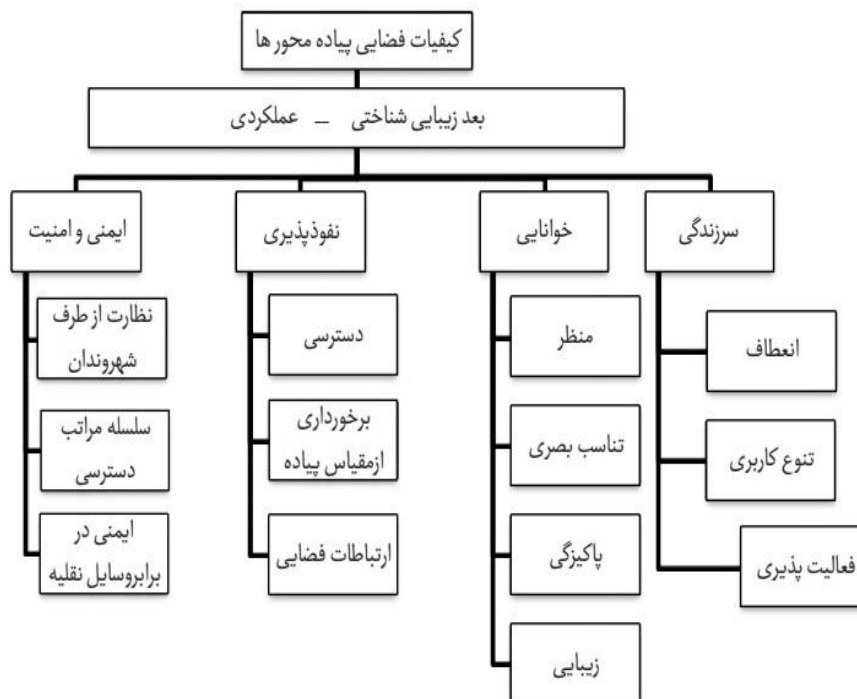
امنیت، احساس آرامش و اطمینان از عدم تعرض به جان، مال و سایر حقوق انسان است. این ارزش انحصاری، یکی از ضرورت‌های زندگی فردی و اجتماعی است. در زمان‌های گذشته، حصارهای اطراف شهرها و خندق‌های اطراف آن‌ها حریم امنی را برای شهر و ساکنان آن ایجاد می‌کرد. به این ترتیب شهر از تعرض بیگانگان مصون می‌شد (Kamyar, 2022).

مفهوم فضای شهری امن در مقابل مفهوم فضای شهری ناامن قرار دارد. پدیده ناامنی دارای دو جنبه عینی و ذهنی است و کلیه عرصه‌های زندگی را دربرمی‌گیرد. مقوله ناامنی از جنبه عینی، کلیه مظاهر ناامنی از جمله سرقت، قتل، خشونت و ... را شامل می‌شود. و مقوله ناامنی از جنبه ذهنی، شامل دآوری در خصوص امنیت منطقه و فضا است. ناامنی، پدیده‌ای همانند فقر است و می‌توان گفت که فقر، مقدمه دیگر پدیده‌های آسیب‌شناختی از جمله ناامنی، خشونت شهری و غیره است (Salehi, 2008).

«جین جیکوبز» در کتاب زندگی و مرگ شهرهای بزرگ آمریکا، به مسئله امنیت و عوامل بازدارنده فضایی و کالبدی شهرها و محلات اشاره می‌نماید. وی بیان می‌کند که آرامش فضای شهری از ابتدا به وسیله پلیس تأمین نمی‌شود؛ ولی با حضور پلیس تضمین می‌شود. آرامش فضای شهری ابتدا به وسیله شبکه ناخودآگاه و پیچیده اجتماعی و استانداردهای موجود میان مردم حفظ می‌شود.

او در مورد خود انتظامی بودن یک خیابان چنین توضیح می‌دهد: می‌باید چشم‌هایی همواره خیابان را بنگرند، چشم‌های کسانی که ما همواره آنان را مالکین طبیعی و حقیقی خیابان می‌نامیم. پیاده‌روهای خیابان می‌باید به صورت مداوم مورد استفاده قرار گیرد تا بر چشم‌های ناظر بر خیابان افزوده شود و به ساکنین خیابان شیوه نظارت به خیابان آموزش داده شود (Jacobs, 1981).

دیاگرام شماره (۲): دیاگرام تحلیلی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کیفیات فضایی پیاده‌راه‌ها

«اسکار نیومن» نیز در کتاب مردم و طراحی در شهر پرخشونت، نظریه فضای قابل دفاع را مطرح می‌کند و پیشنهاد تغییر ساختار محیط شهری را به گونه‌ای می‌دهد که جامعه نه توسط پلیس؛ بلکه توسط افرادی که در عرصه‌هایی خاص سهیم‌اند، تعریف گردد (Newman, 1973). نیومن سه فاکتور افزایش جرم در محله‌های مسکونی را چنین بر می‌شمارد: «بیگانگی»، «عدم وجود نظارت» و «دسترس بودن راه فرار»؛ لذا نیومن معتقد است که با استفاده از ساز و کارهای نمادین و شکل دادن عرصه‌های تعریف شده می‌توان یک محیط را تحت کنترل ساکنانش در آورد. Newman (1973). وی فضاهای غیر قابل دفاع را اماکن و فضاهایی تعریف نمود که به کسی تعلق ندارند و بر حفظ و نگهداری آن‌ها نظارتی نمی‌شود و حتی در مقابل دیدگان عمومی که معمولاً نوعی ابزار نظارتی و نیز عامل بازدارنده محسوب می‌شود، قرار ندارند؛ بنابراین وی فضاهای شهری را از نظر دارا بودن ویژگی‌های ایمنی به دو دسته فضاهای قابل دفاع و فضاهای غیر قابل دفاع تقسیم کرده است (Salehi, 2008).

جدول شماره (۲): مؤلفه‌های عناصر مطلوب کالبدی در حس امنیت شهری

نظریه‌پرداز	مؤلفه‌های عناصر مطلوب کالبدی
ساوت ورت	دسترسی، راحتی و آسایش، سرزندگی و حیات، شادی و شغف، شکل، حفاظت از محیط، تنوع و تجانس، معنی، خوانایی ساخت، بازبودن فضاها، مرمت و نگهداری، سلامتی و ایمنی [۲۱]
ماسلو	تأمین کلیه نیازهای فیزیکی - ایمنی و امنیت و حفاظت محیط اجتماعی هدایتگی - یک تصویر ذهنی و شهرت خوب، فرصت خلاق بودن، از نظر زیبایی‌شناسی مطبوع [۲۲]
دانیل کاپون و ماری روچ	ارائه عوامل تنش‌زا در زندگی شهری: آلودگی و از بین رفتن منابع، ترس، آلودگی، یک‌دستی بیش از حد جامعه، آب و هوای بد، زمان بیش از حد سفر، وضع نامناسب مسکن، خدمات غیرکارا، فقر و بیکاری، مقیاس غیر انسانی ساختمان‌ها، تفریح ناکافی، نرخ رشد خیلی زیاد، خطرات و بیماری‌ها، فقدان تماس با طبیعت، جدایی اجتماعی، تغذیه [۲۳]
هیلدر براندفری	تأمین نیازهای ساکنین، ایمنی و امنیت و حفاظت، از نظر بصری سامان یافته و منظم، محیط اجتماعی هدایت کننده و تقویت کننده حس مکان، تصویر ذهنی مناسب، شهرت و اعتبار خوب، افزایش حس اعتماد و منزلت، فرصت خلاق بودن و شکل دادن به فضای شخصی، دارای جنبه زیبایی‌شناسانه و از نظر کالبدی قابل تصور [۲۲]
مؤسسه PPS	دسترسی و به هم پیوستگی - آسایش و منظر (افزایش امنیت) - استفاده‌ها و فعالیت‌ها - اجتماع پذیری [۲۴]

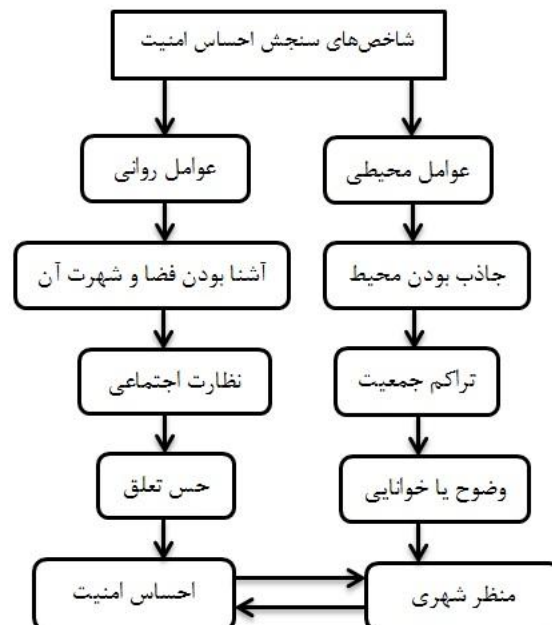
خصوصیات برخی فضاهای شهری به گونه‌ای است که زمینه ترس بیش‌تری را فراهم می‌آورد. عدم وجود نور کافی در خیابان، خوابیدن بی‌سرپناهان و معتادان در کنار خیابان و نبود پیاده‌رو در اتوبان‌ها از آن جمله‌اند. بر اساس نظریه «اسکار نیومن» فضاهایی که امکان دیدن و دیده شدن در آن‌ها بیش‌تر باشد و در ضمن امکان کمی برای فرار فراهم آورند پتانسیل کم‌تری برای فعالیت مجرمان فراهم می‌آورند؛ از این‌رو، برای مثال استدلال می‌شود که دیوارها و پرچین‌ها می‌توانند به عنوان موانع فیزیکی تلقی شوند و حس ناامنی را افزایش دهد در حالی که وجود نشانه‌ای که حاکی از نظارت مردم بر محله باشد می‌تواند حس امنیت را افزایش دهد (Newman, 1973).

در این چارچوب نظری، نظریه پنجره شکسته نیز مشهور است؛ «جیمز کیو ویلسون» و «جورج کلینگ» صاحبان این نظریه معتقدند محله‌هایی که در آن‌ها نشانه‌هایی از بی‌توجهی و خرابی، نظیر تلنبار شدن زباله‌ها، نمای بیرونی ناموزون ساختمان‌ها و پنجره‌های شکسته وجود دارد، به بیان دیگر، امکان دسترسی مجرم مهیاست، حاکی از آن است که ساکنین آن محله احساس آسیب‌پذیری بیش‌تری دارند و قصد دارند از حضور، مشارکت و محافظت اجتماع خود کنار بکشند. لازم به ذکر است که این نظریه با عنوان نظریه تمدنی نیز معروف است. در واقع در اینجا بر فحش و ناسزاهای نوشته شده بر روی دیوارها، آشغال‌ها، ساختمان‌های متروکه و یا تجمع مردمان بی‌سرپناه در محله‌ها توجه می‌شود و چنین عواملی نشانه عدم وجود امنیت شمرده می‌شود (Alikhah & Najibi Rabiei, 2006).

کمبود امنیت، در معرض خطر بودن و ترس از قربانی شدن، استفاده از قلمرو فضای عمومی و خلق فضاهای شهری موفق را مورد تهدید قرار می‌دهد (Carmona et al, 2003). در جایی که مردم احساس عدم آسایش می‌کنند و یا می‌ترسند، قلمرو فضای عمومی تنزل می‌کند. عدم استفاده بعضی فضاها گاهی مربوط به ترس از حضور در آن فضاهاست. کوچه‌های تاریک، فضاهای خلوت و یا خیلی شلوغی که با آدم‌های ناجور پرشده‌اند؛ همچنین فضاهایی که ممکن است اتفاقات خاصی در آن رخ دهد، یا پیاده‌روهای کم‌عرض و ورودی به مکان‌هایی که توسط گدایان، ولگردها و جوانان، بسته و یا سد می‌شوند، نیز از جمله این فضاها هستند (Carmona et al, 2003). به‌طور کلی زنان بیش‌تر از مردان از قربانی شدن ترس دارند (گرچه فاصله بین مردان و زنان با افزایش سن کم می‌شود) (Brownlow, 2005).

جدول شماره (۳): شاخص‌ها، نشانه‌ها و پیامدهای احساس امنیت اجتماعی استفاده‌کنندگان از فضای شهری

شاخص‌های احساس امنیت	نشانه‌های احساس امنیت	پیامدهای احساس امنیت
- عدم وجود آزار بصری	- حضور به تنهایی در فضای شهری	- احساس آرامش، راحتی و آسایش از حضور در فضای شهری
- عدم وجود آزار لسانی	- حضور به تنهایی در ساعات خلوت در فضای شهری	- استفاده مدام از فضای شهری
- عدم وجود آزار فیزیکی	- دعوت‌کنندگی فضای شهری	
	- اهمیت ندادن به جنسیت افراد استفاده‌کننده از فضای شهری	

دیاگرام شماره (۳): الگوی شاخص‌های سنجش احساس امنیت [۲۸]

مطالعه موردی

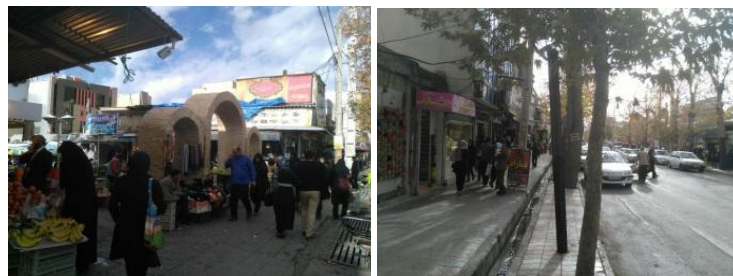
شهر کنونی ایلام در حیطه قلمرو حکومت‌های خود مختار والیان لرستان قرار داشت. معروف‌ترین آن‌ها حسینقلی خان ابوقداره بوده است که مقر حکومتی خود را در محلی بنام دهبالا مستقر نمود و سپس آنجا را حسین آباد نامید. نطفه‌های اولیه شهر کنونی ایلام در این زمان شکل گرفت. این سکونتگاه تا زمان قدرت گرفتن رضاخان حسین آباد شناخته می‌شد و پس از این زمان به نام ایلام تغییر نام یافت.

خیابان سعدی در بافت مرکزی (محله سعدی) شهر ایلام واقع شده، که در سال ۱۰۰۸ (ق.ه) نطفه‌های اولیه شهر کنونی ایلام در این زمان شکل گرفت. گسترش محدوده این دوره (سال‌های ۶۱ تا ۶۷) عمدتاً به شکل پیوسته بوده که در ادامه بافت شهر شروع به رشد نموده است. این دوره نیز از گستردگی زیادی درصد کالبدی برخوردار بوده است. با رونق گرفتن شهر ایلام هم‌زمان با تصویب تقسیمات جدید کشوری در سال ۱۳۱۶ و تا سال ۱۳۳۵ گستره

شهر ایلام بین محدوده‌های میدان خیام، خیابان خیام، خیابان انقلاب، خیابان تختی و خیابان سعدی قرار داشته است. بررسی عکس‌های هوایی سال ۱۳۳۵ نشانگر وجود باغات و اراضی کشاورزی پررونق در محدوده‌های اطراف شهر است. هم‌چنین خیابان پروین اعتصامی که در بافت حاشیه شرقی و جنوب شرقی (محله بان‌برز) شهر ایلام است. به‌طور کلی می‌توان گفت که بافت محله فقیرنشین حاشیه شرقی و جنوب شرقی شهر (بان‌برز) از این سال‌ها به شدت شروع به توسعه نموده است. محله بان‌برز (خیابان پروین اعتصامی) این محله از محلات فقیرنشین شهر ایلام محسوب می‌گردد که دارای مساحتی بیش از ۱۰۱ هکتار است. محله مذکور از شمال به خیابان ولیعصر، از غرب و شمال غرب به ترتیب به کانال فاضلاب و بلوار امام و از طرف شرق، جنوب شرق و جنوب به کمربندی جدید محدود می‌شود. ویژگی‌های کالبدی محله بان‌برز به شکل بارزی با سایر محلات شهری ایلام متفاوت است. این محله بزرگ‌ترین محله فقیرنشین شهر ایلام محسوب می‌گردد که از وضعیت مناسبی نیز برخوردار نیست. ویژگی‌های ساخت مسکن در این محله، شرایط شبکه معابر، نوع مصالح به کار رفته در ساخت واحدها، توپوگرافی و بافت نامنظم از جمله عواملی است که شرایط و ویژگی‌های کالبدی این محله را با سایر محلات متمایز می‌سازد.

تصویر شماره (۱): خیابان پروین اعتصامی (سمت راست) و خیابان سعدی (سمت چپ)

تصویر شماره (۲): نماهایی از خیابان سعدی

روش تحقیق

با توجه به وقوع ناپهنجاری‌های رفتاری در هر شهر و در نتیجه عدم ایجاد حس امنیت، بررسی جنبه‌های کیفی و کمی امنیت چه از لحاظ کالبدی و چه از لحاظ اجتماعی در داخل هر یک از فضاهای شهری امری ضروری است و باید عوامل و خصوصیات کالبدی محیط در ایجاد یا تقویت حس امنیت فضاهای شهری مورد بررسی قرار گیرد. تحقیق حاضر گام کوچکی در جهت شناخت مسائل مربوط به حس امنیت در شهر ایلام است. تحقیق از نوع کاربردی است و روش تحقیق پیمایشی بوده و شیوه گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه است. طی این تحقیق سعی شده است از شاخص‌ها و ابزارهای اندازه‌گیری عناصر کالبدی محیط، در خیابان‌های شهری استفاده شود. خیابان‌های

سعدی و پروین اعتصامی شهر ایلام به عنوان دو نمونه مورد مقایسه، انتخاب شده است و در این دو خیابان تعداد ۲۰۰ پرسش‌نامه میان رهگذران توزیع گردیده است که در هر خیابان ۱۰۰ پرسش‌نامه توزیع گشته تا مقایسات و فرضیات مورد نظر موجود در پژوهش اثبات گردد.

پژوهش حاضر، دارای چهار متغیر مستقل (خوانایی، پیاده‌مداری، کنترل و نظارت و عوامل ساختاری) و یک متغیر وابسته (حس امنیت) است که در این تحقیق بر اساس آزمون t مستقل متغیرهای مورد نظر پژوهش بر حسب خیابان مقایسه می‌شود. هم‌چنین رابطه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته پژوهش با آزمون پیرسون بررسی می‌شود. آزمون تحلیل رگرسیون برای متغیرهای مستقل مؤثر بر حس امنیت محیطی انجام می‌شود.

در این پژوهش متغیرهای مستقل و وابسته از گویه‌های مختلفی تشکیل شده‌اند؛ بنابراین زمانی که با تعداد ۳۰ پرسش‌نامه پیش آزمون انجام شد، گویه‌های این مفاهیم در فرمان Analysis Reliability برای بررسی میزان پایایی قرار داده شدند. نتایج آزمون آلفای کرونباخ حاکی از آن است که میزان پایایی متغیرهای وابسته و مستقل تحقیق در سطح خوبی است.

جدول شماره (۴): نتایج آزمون روایی (آلفای کرونباخ) متغیرهای تحقیق

متغیر	میزان روایی	تعداد گویه‌ها	نتیجه
خوانایی محیطی	۰/۸۷	۷	خوب
پیاده‌مداری (اجتماعی)	۰/۹۳	۱۱	عالی
کنترل و نظارت	۰/۹۲	۶	عالی
عوامل ساختاری	۰/۸۴	۵	خوب
حس امنیت محیطی	۰/۸۳	۵	خوب

تحلیل داده‌ها

مقایسه بین متغیرهای تحقیق بر اساس محل سکونت

در ابتدا لازم به ذکر است که مطابق با نتایج جدول شماره (۵) تعداد پاسخگویان هر دو خیابان برابرند. نتایج آزمون t ($t = 9/45$ و $Sig = 0/000$) گویای آن است که میانگین متغیر خوانایی دو گروه پاسخگویان در خیابان سعدی (۳/۸) و پروین اعتصامی (۲/۵۷) تفاوت معنی‌داری با یکدیگر داشته و این دو گروه با سطح اطمینان ۹۵ درصد در میانگین نمره خوانایی محیط با هم متفاوت‌اند؛ به عبارت دیگر خیابان سعدی خوانایی محیطی بیشتری نسبت به خیابان پروین اعتصامی دارد.

میانگین نمره پیاده‌مداری (اجتماعی) در خیابان سعدی برابر با ۳/۰۳ و پروین اعتصامی برابر با ۲/۲۳ است. مقدار سطح معناداری آزمون تی ($t = 6/77$ و $Sig = 0/000$) بیانگر آن است که، میانگین نمره دو گروه اختلاف معناداری با هم دارند. این تفاوت برابر با ۰/۷۹ است؛ یعنی پیاده‌مداری (اجتماعی) در خیابان سعدی بهتر از خیابان پروین اعتصامی است؛ به عبارت ساده‌تر، خیابان سعدی برای پیاده‌روی محیطی جذاب‌تر از خیابان پروین اعتصامی است.

کاربری‌های موجود در محدوده خیابان سعدی می‌توانند نیازهای روزمره ساکنین را در همین محدوده برآورده سازد و نیز قادرند افراد غیر ساکن در این محدوده و یا حتی مسافران و گردشگران را به خود جذب کنند؛ همچنین قابلیت این را دارد که همه سنین (از کودکان تا بزرگسالان) و اقشار جامعه را (از افراد تنگ‌دست تا مرفه) را به این محدوده بکشاند. این کاربری‌ها در مجاورت هم، با هم سازگار بوده و مکمل یکدیگر هستند، از ساعات کاری

کاربری‌های جاذب راضی بوده و نیز معتقدند که کاربری‌های جاذب و شبانه‌روزی مانند کافی‌شاپ‌ها، رستوران‌ها و مراکز خرید به اندازه کافی در این محدوده وجود دارند.

در این محدوده انعطاف‌پذیری؛ یعنی امکان انجام هر نوع فعالیت اجتماعی از قبیل دست‌فروشی، نشستن و گفتگو کردن و ... وجود دارد. این محیط امکان سرریز فعالیت‌های داخل مغازه‌ها (به عنوان مثال گذاشتن نیمکت‌هایی در جلوی رستوران‌ها و کافی‌شاپ‌ها به منظور گفتمان) به بیرون و پیاده‌روها را می‌دهد؛ همچنین این محیط توانایی این را دارد که فردی را که از کار و مشغله روزانه، خسته و کلافه است، با شرایط فیزیکی و ذهنی مناسب در این محیط آرام کند؛ اما در خیابان پروین اعتصامی چنین خصایصی کم‌رنگ‌تر دیده می‌شود.

در مورد متغیر کنترل و نظارت اجتماعی مقدار سطح معناداری آزمون t برابر با صفر شده است. با توجه به این‌که نمره میانگین متغیر کنترل و نظارت اجتماعی در خیابان سعدی (۳/۶۹) بیش از خیابان پروین اعتصامی (۲/۵۳) است؛ در نتیجه در خیابان پروین اعتصامی، کنترل و نظارت در این محدوده اندک است و نیروی انتظامی در این محدوده، خدمات رسانی اندکی داشته است، روشنایی و نورپردازی در این محدوده به اندازه کافی وجود ندارد، به‌طوری که روشنایی ضروری پیاده‌روها و بلوارها برای تقویت حضور پیاده به میزان اندک است و روشنایی ورودی محله‌ها و کوچه‌های فرعی منتهی به خیابان چندان رضایت‌بخش نیست و همچنین روشنایی و نورپردازی کالبد و خیابان چندان جاذب جمعیت نیست؛ ولی در مورد خیابان سعدی موارد مذکور کمتر دیده می‌شود.

در مورد متغیر عوامل ساختاری نیز مقدار سطح معناداری آزمون t برابر با صفر شده است؛ یعنی عوامل ساختاری در هر دو خیابان یکسان نیست. مطابق با نمره‌های میانگین در خیابان سعدی (۳/۸۳) عوامل ساختاری بهتری نسبت به خیابان پروین اعتصامی (۲/۷۶) دیده می‌شود؛ به عبارت دیگر، ساکنین خیابان سعدی نسبت به عوامل ساختاری محیط خود رضایت خاطر بیشتری نسبت به پاسخگویان خیابان پروین اعتصامی دارند. از نظر آن‌ها خیابان سعدی دسترسی به کاربری‌ها و خدمات این محدوده از سایر نقاط شهر و حتی خارج از شهر بهتر است. نفوذپذیری پیاده و سواره به این محدوده زیادتر است، وسایل حمل و نقل عمومی این محدوده را پوشش می‌دهند و تراکم ساختمان‌ها رضایت‌بخش است؛ اما این نظرات در مورد ساکنین خیابان پروین اعتصامی کم‌رنگ‌تر دیده می‌شود.

در مورد متغیر حس امنیت نیز مقدار سطح معناداری برابر با صفر شده است؛ یعنی میانگین حس امنیت در خیابان سعدی (۳/۶۶) بالاتر از خیابان پروین اعتصامی (۲/۷۵) است؛ به عبارت دقیق‌تر، در خیابان سعدی حس امنیت بیشتری نسبت به خیابان پروین اعتصامی احساس می‌شود. ساکنین خیابان سعدی معتقدند که، این محدوده می‌تواند مکان مناسبی برای پیاده‌روی همه اقشار با جنسیت‌های گوناگون در طول شب باشد، افراد پیاده در برابر سواره دارای امنیت هستند، حضور مردم در این محدوده به گونه‌ای است که احساس نظارت، کنترل و امنیت را به آن‌ها بدهد، پنجره‌های رو به خیابان می‌تواند با ایجاد حس دیده شدن باعث احساس امنیت در محیط شود و در نهایت افزایش تراکم در این محدوده باعث تقویت حس امنیت در محیط می‌شود؛ ولی ساکنین خیابان پروین اعتصامی رضایت کمتری را از خود بروز داده‌اند.

جدول شماره (۵): مقایسه متغیرهای پژوهش بر حسب خیابان بر اساس آزمون t مستقل

متغیرهای پژوهش	خیابان	فرد	میانگین	انحراف معیار	مقدار	تفاوت	سطح معناداری برای آزمون دو دامنه (Sig)	فواصل اطمینان ۹۵ درصد برای اختلاف حد بالا و پایین
خوانایی	سعدی	۱۰۰	۳/۸	۰/۸۲	۹/۴۵	۱۹۸	۰/۰۰۰	۰/۹۷ حد پایین ۱/۴۸ حد بالا
	پروین اعتصامی	۱۰۰	۲/۵۷	۱/۰۰۴				
پیاده‌مداری (اجتماعی)	سعدی	۱۰۰	۳/۰۳	۰/۹۱	۶/۷۷	۱۹۸	۰/۰۰۰	۰/۷۹ حد پایین ۱/۰۲ حد بالا
	پروین اعتصامی	۱۰۰	۲/۲۳	۰/۷۲				
کنترل و نظارت (اجتماعی)	سعدی	۱۰۰	۳/۶۹	۰/۸۸	۹/۰۲	۱۹۷/۲۶	۰/۰۰۰	۰/۹ حد پایین ۱/۴۱ حد بالا
	پروین اعتصامی	۱۰۰	۲/۵۳	۰/۹۳				
عوامل ساختاری	سعدی	۱۰۰	۳/۸۳	۰/۶۸	۹/۷۲	۱۹۸	۰/۰۰۰	۰/۸۴ حد پایین ۱/۲۸ حد بالا
	پروین اعتصامی	۱۰۰	۲/۷۶	۰/۸۵				
حس امنیت	سعدی	۱۰۰	۳/۶۶	۰/۹۱	۷/۵۲	۱۹۲/۹۷	۰/۰۰۰	۰/۹ حد پایین ۱/۱۴ حد بالا
	پروین اعتصامی	۱۰۰	۲/۷۵	۰/۷۷				

تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (رگرسیون چندگانه)

رگرسیون چند متغیره، روشی است برای تحلیل مشارکت جمعی و فردی دو یا چند متغیر مستقل در تغییرات یک متغیر وابسته [۲۹]. لازم به ذکر است که برآورد رگرسیون چندگانه در مورد هر دو خیابان سعدی و پروین اعتصامی اعمال گردیده است.

همان‌طور که در جدول شماره (۶) قابل ملاحظه است، میزان همبستگی (R) در خیابان سعدی برابر با ۰/۸۹ و در خیابان پروین اعتصامی برابر با ۰/۸۲ شده است و خبر از همبستگی خوب بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق (حس امنیت محیطی) در هر دو خیابان می‌دهد. مقدار ضریب تعیین تعدیل شده ($adj^2 R$) در خیابان سعدی برابر با ۰/۷۸ و در خیابان پروین اعتصامی برابر با ۰/۶۶ است، بیانگر این است که ۷۸/۵ درصد از کل تغییرات حس امنیت محیطی در خیابان سعدی وابسته به متغیرهای مستقل است. به عبارت دیگر، مجموع متغیرهای مستقل حدود ۷۸ درصد از واریانس متغیر حس امنیت محیطی در خیابان سعدی را پیش‌بینی (برآورد) می‌کنند؛ اما در مورد خیابان پروین اعتصامی اندکی کاهش می‌یابد و برابر با ۶۶ درصد می‌شود؛ به عبارت دیگر، متغیرهای مستقل حاضر در مدل ۶۶ درصد از واریانس متغیر حس امنیت محیطی در خیابان پروین اعتصامی را پیش‌بینی می‌کنند.

جدول شماره (۶): نتایج آزمون تحلیل رگرسیون برای متغیرهای مستقل مؤثر بر حس امنیت محیطی

خیابان	R	R^2 (ضریب تعیین)	$adj^2 R$ (ضریب تعیین تعدیل شده)	خطای استاندارد برآورد
سعدی	۰/۸۹	۰/۷۹	۰/۷۸۵	۰/۴۲
پروین اعتصامی	۰/۸۲	۰/۶۸	۰/۶۶	۰/۴۴

براساس نتایج جدول شماره (۷) مقدار به‌دست آمده F در خیابان سعدی برابر با ۹۱/۴۷ و خیابان پروین اعتصامی ۵۰/۸۲ است که هر دو خیابان در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ ($Sig = ۰/۰۰۰$) معنی‌دار است، می‌توان

نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی تحقیق مرکب از چهار متغیر مستقل (خوانایی محیطی، پیاده‌مداری اجتماعی، کنترل و نظارت اجتماعی و عوامل ساختاری) و یک متغیر وابسته (حس امنیت محیطی) در هر دو خیابان مذکور مدل مناسبی بوده و متغیرهای مستقل قادرند که تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند. از طرفی مقدار باقیمانده در هر دو خیابان کوچک‌تر از رگرسیون شده است که نشان‌دهنده قدرت تبیین‌گری بالای مدل در توضیح تغییرات متغیر وابسته است.

جدول شماره (۷): نتایج آزمون تحلیل واریانس برای متغیرهای مستقل مؤثر بر حس امنیت محیطی

خیابان	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F ^۱	سطح معناداری (Sig)
سعدی	رگرسیون ^۲	۶۶/۰۰۹	۴	۱۶/۵	۰/۰۰۰
	باقیمانده‌ها ^۳	۱۷/۱۳	۹۵	۱۸۰	
	کل	۸۳/۱۴	۹۹	—	
پروین اعتصامی	رگرسیون	۴۰/۹۲	۴	۱۰/۲۳	۰/۰۰۰
	باقیمانده‌ها	۱۹/۱۲	۹۵	۰/۲۰	
	کل	۶۰/۰۴	۹۹	—	

اولین آماری که در جدول شماره (۸) به چشم می‌خورد، عدد ثابت است که همان عرض از مبدأ است و میزان متغیر وابسته را بدون دخالت متغیر مستقل (یعنی زمانی که میزان متغیر مستقل صفر است) نشان می‌دهد. مقدار ضریب بتا به ما کمک می‌کند تا سهم نسبی متغیر مستقل در تبیین تغییرات متغیر وابسته را مشخص کنیم؛ یعنی هر چه مقدار ضریب بتای یک متغیر بیشتر باشد، نقش آن در پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته بیش‌تر است؛ بنابراین می‌توانیم با استفاده از آن، سهم نسبی هر متغیر مستقل در مدل را مشخص کنیم. مقایسه متغیرها نشان می‌دهد که در خیابان سعدی فقط دو متغیر خوانایی محیط و پیاده‌مداری در سطح خطای کمتر از ۵ درصد معنادار شده‌اند.

متغیرهای کنترل نظارت و عوامل ساختاری چون مقدار سطح معناداری بزرگ‌تر از ۵ درصد خطاست، پس تأثیری بر متغیر وابسته تحقیق نمی‌گذارند. از طرفی مقدار قدر مطلق t در مورد خوانایی محیط و پیاده‌مداری بزرگ‌تر از ۲/۳۳ می‌باشد. مقدار بتا خوانایی محیط برابر با ۰/۲۸ و پیاده‌مداری ۰/۴۷ شده است. یعنی با افزایش یک انحراف استاندارد در متغیر خوانایی محیط و پیاده‌مداری، میزان امنیت در خیابان سعدی به ترتیب به مقدار ۲۸ درصد و ۴۷ درصد انحراف استاندارد افزایش می‌یابد؛ اما در خیابان پروین اعتصامی تمامی متغیرهای مستقل پژوهش حاضر تأثیر معنی‌داری بر حس امنیت محیطی دارند. به خاطر این که سطح خطای تمامی متغیرهای مستقل کوچک‌تر از ۰/۰۵ است و از طرفی مقدار قدر مطلق t نیز در تمامی متغیرها بیش از ۲/۳۳ است. نتیجه می‌گیریم که، با افزایش یک انحراف استاندارد در خوانایی محیطی خیابان پروین اعتصامی ۲۹ درصد انحراف استاندارد حس امنیت محیطی بیشتر می‌شود، با افزایش یک انحراف استاندارد در پیاده‌مداری اجتماعی این خیابان ۵۴ درصد انحراف استاندارد حس امنیت محیطی افزایش می‌یابد، با افزایش یک انحراف استاندارد در کنترل و نظارت، ۲۹ درصد حس امنیت محیطی و نیز با افزایش یک انحراف استاندارد عوامل ساختاری، ۳۳ درصد حس امنیت محیطی کاهش می‌یابد.

^۱ مقدار F نشان‌دهنده آن است که آیا مدل رگرسیونی تحقیق مدل مناسبی است یا خیر.

^۲ منبع رگرسیون: اطلاعات مربوط به میزان تغییرات متغیر وابسته را که در نتیجه مدل تحقیق ماست، نشان می‌دهد.

^۳ منبع باقیمانده: اطلاعات مربوط به میزان تغییرات متغیر وابسته را که خارج از مدل تحقیق ماست، نشان می‌دهد.

^۴ هر گاه قدر مطلق مقدار آماره t بزرگ‌تر از عدد ۲/۳۳ باشد، سطح خطای آن نیز کوچک‌تر از ۰/۰۵ بوده باشد نتیجه می‌گیریم که، متغیر مورد نظر تأثیر آماری معنی‌داری در تبیین تغییرات متغیر وابسته داشته است.

(به علت علامت منفی).

در کل نتیجه می‌گیریم که در هر دو خیابان متغیر پیاده‌مداری بیشترین تأثیر را بر روی متغیر حس امنیت محیطی دارد. در مورد خیابان پروین اعتصامی خوانایی محیطی و کنترل و نظارت تأثیر کمتری نسبت به سایر متغیر بر حس امنیت محیطی می‌گذارد و متغیر عوامل ساختاری تأثیر معکوسی بر متغیر حس امنیت محیطی دارد.

جدول شماره (۸): ضرایب آزمون تحلیل رگرسیون برای متغیرهای مستقل مؤثر بر حس امنیت محیطی

خیابان	مدل	ضرایب غیر استاندارد		مقدار t	سطح معناداری (Sig)
		B	اشتباه استاندارد		
سعدی	(ثابت)	۰/۱۷	۰/۲۷	۰/۶۳	۰/۵۲
	خوانایی محیطی	۰/۳۱	۰/۰۹	۳/۱۷	۰/۰۰۲
	پیاده‌مداری	۰/۴۷	۰/۰۹	۵/۲۵	۰/۰۰۰
	کنترل و نظارت	۰/۱۶	۰/۰۹	۱/۸۲	۰/۰۷
	عوامل ساختاری	۰/۰۶	۰/۱۱	۰/۵۴	۰/۵۸
پروین اعتصامی	(ثابت)	۱/۰۶	۰/۱۶	۶/۵۷	۰/۰۰۰
	خوانایی محیطی	۰/۲۳	۰/۰۸	۲/۶۶	۰/۰۰۹
	پیاده‌مداری	۰/۵۸	۰/۱۱	۵/۳۳	۰/۰۰۰
	کنترل و نظارت	۰/۲۴	۰/۱۰	۲/۴۴	۰/۰۱
	عوامل ساختاری	-۰/۳۰	۰/۰۸	-۳/۵۱	۰/۰۰۱

رابطه همبستگی بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته

نتایج همبستگی پیرسون دو خیابان سعدی و پروین اعتصامی در قالب جدول شماره (۹) نمایش داده شده، مقدار سطح معناداری تمامی متغیرهای تحقیق برابر با صفر شده است؛ بنابراین می‌توان گفت، بین متغیرهای خوانایی و روشنایی محیط، پیاده‌مداری اجتماعی، کنترل و نظارت اجتماعی و نیز عوامل ساختاری با متغیر حس امنیت در هر دو خیابان رابطه آماری معنی‌داری وجود دارد. این رابطه در کل موارد (به استثنای عوامل ساختاری خیابان پروین اعتصامی) در حد مناسبی است و همبستگی خوب و مستقیمی (مثبت) را نشان می‌دهد؛ اما در مورد عوامل ساختاری خیابان پروین اعتصامی این رابطه در حد متوسطی و مستقیمی است. به عبارت ساده‌تر، هر چقدر خیابان‌های سعدی و پروین اعتصامی به عنوان یک محیط زندگی خواناتر و روشنایی بیشتری داشته باشند، هر قدر تنوع کالبدی، فضایی و نیز پیاده‌مداری اجتماعی سطح بالاتری داشته باشند، هر چقدر میزان رؤیت‌پذیری فضا و نظارت اجتماعی در هر دو خیابان بیشتر باشد و در نهایت هر اندازه عوامل ساختاری هر دو خیابان مذکور به صورت بهتری باشد، حس امنیت بیشتری به فرد دست می‌دهد و برعکس، هر چقدر محیط هر دو خیابان خوانایی و روشنایی کمتری داشته باشد، هر قدر تنوع کالبدی و فضایی و نیز پیاده‌مداری اجتماعی در سطح پایین‌تری باشند، هر چقدر میزان رؤیت‌پذیری فضا و نظارت اجتماعی در محیط کمتر باشند و نیز هر اندازه عوامل ساختاری خیابان‌ها در سطح پایین‌تری باشند، حس امنیت کاهش می‌یابد. در تمامی موارد همبستگی در حد قوی ولی در مورد عوامل ساختاری خیابان پروین اعتصامی همبستگی در حد متوسطی تأیید شده است.

جدول شماره (۹): بررسی رابطه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته پژوهش بر حسب خیابان

متغیر وابسته	ضرایب و سطح معناداری	خوانایی محیط		پیاده‌مداری اجتماعی		کنترل و نظارت اجتماعی		عوامل ساختاری	
		سعدی	پروین اعتصامی	سعدی	پروین اعتصامی	سعدی	پروین اعتصامی	سعدی	پروین اعتصامی
حس امنیت محیطی	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۸۰	۰/۷۱	۰/۸۴	۰/۷۷	۰/۷۸	۰/۷۱	۰/۷۷	۰/۴۹
	سطح معناداری (Sig)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	فراوانی	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

بحث و نتیجه‌گیری

در مجموع بر پایه یافته‌های این پژوهش سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های زیر قابل بررسی است: آن‌چه که در یافته‌های پژوهش مسلم شد این است که مردم در فضاهایی چون کوچه‌های تاریک و خلوت، خیابان‌ها و فضاهای شلوغ و پرتردد شهر، املاک بدون مالک و متولی، کنج‌ها، ساختمان‌های نیمه‌تمام و رها شده یا متروک، فضاهای مجاور کاربری‌های بزرگ؛ ولی کم رفت و آمد حاشیه‌نشینی، کمبود مسیرهای پیاده که از لحاظ کالبدی حائز اهمیت است و مکان‌هایی که افراد معتاد و مزاحم نوامیس مردم حضور دارند که موجب سلب آسایش و امنیت شهروندان می‌شود، محله‌هایی که فقر اقتصادی بیداد می‌کند، مکان‌هایی که پلیس حضور دائمی ندارد و یا چهارراه‌هایی که به دلیل عبور موتور سیکلت موجب عدم امنیت و آرامش می‌شود از دیگر عواملی هستند که به لحاظ اجتماعی قابل بررسی است که چنین معضلاتی پیامدهایی از قبیل عدم اعتماد، احساس نگرانی نسبت به مسائل مختلف، کناره‌گیری از مشارکت و رفتارهای اجتماعی، ترس و بیمناکی و دوری جستن از محیط، محدود کردن فعالیت‌های عادی و ارتباطات، عدم حفظ مدنیت، هنجارشکنی و ... را به دنبال دارد؛ بنابراین راهکارهای پیشنهادی زیر را می‌توان برای رهایی از چنین معضلاتی و رسیدن به امنیت ایده‌آل ارائه کرد.

نتایج مقایسه گویای آن است که خیابان سعدی خوانایی محیطی بیشتری نسبت به خیابان پروین اعتصامی دارد. پیاده‌مداری (اجتماعی) در خیابان سعدی بهتر از خیابان پروین اعتصامی است. به عبارت ساده‌تر، خیابان سعدی برای پیاده‌روی محیطی جذاب‌تر از خیابان پروین اعتصامی است. کاربری‌های موجود در محدوده خیابان سعدی می‌توانند نیازهای روزمره ساکنین را در همین محدوده برآورده سازد و نیز قادرند افراد غیر ساکن در این محدوده و یا حتی مسافران و گردشگران را به خود جذب کنند و قابلیت این را دارد که همهٔ سنین (از کودکان تا بزرگسالان) و اقشار جامعه را (از افراد تنگ‌دست تا مرفه) به این محدوده بکشانند، این کاربری‌ها در مجاورت هم، با هم سازگار بوده و مکمل یکدیگر هستند، از ساعات کاری کاربری‌های جاذب راضی بوده و نیز معتقدند که کاربری‌های جاذب و شبانه‌روزی مانند کافی‌شاپ‌ها، رستوران‌ها و مراکز خرید به اندازهٔ کافی در این محدوده وجود دارند. در این محدوده انعطاف‌پذیری یعنی امکان انجام هر نوع فعالیت اجتماعی از قبیل دست‌فروشی، نشستن و گفتگو کردن و ... وجود دارد. این محیط امکان سرریز فعالیت‌های داخل مغازه‌ها (به عنوان مثال گذاشتن نیمکت‌هایی در جلوی رستوران‌ها و کافی‌شاپ‌ها به منظور گفتمان) به بیرون و پیاده‌روها را می‌دهد؛ هم‌چنین این محیط توانایی این را دارد که فردی که از کار و مشغلهٔ روزانه خسته و کلافه است را با شرایط فیزیکی و ذهنی مناسب در این محیط آرام کند؛ اما در خیابان پروین اعتصامی چنین خصایصی کم‌رنگ‌تر دیده می‌شود.

در مورد متغیر حس امنیت نیز میانگین حس امنیت در خیابان سعدی بالاتر از خیابان پروین اعتصامی است؛ به عبارت دقیق‌تر، در خیابان سعدی حس امنیت بیش‌تری نسبت به خیابان پروین اعتصامی احساس می‌شود. حضور مردم در این محدوده به گونه‌ای است که احساس نظارت، کنترل و امنیت را به آن‌ها بدهد. همچنین نتایج همبستگی نشان می‌دهد که، بین متغیرهای خوانایی و روشنایی محیط، پیاده‌مداری اجتماعی، کنترل و نظارت اجتماعی و نیز عوامل ساختاری با متغیر حس امنیت در هر دو خیابان رابطه آماری معنی‌داری وجود دارد. به عبارت ساده‌تر، هر چقدر خیابان‌های سعدی و پروین اعتصامی به‌عنوان یک محیط زندگی خواناتر و روشنایی بیش‌تری داشته باشند، هر قدر تنوع کالبدی، فضایی و نیز پیاده‌مداری اجتماعی سطح بالاتری داشته باشند، هر چقدر میزان رؤیت‌پذیری فضا و نظارت اجتماعی در هر دو خیابان بیش‌تر باشد و در نهایت هر اندازه عوامل ساختاری هر دو خیابان مذکور به‌صورت بهتری باشد، حس امنیت بیش‌تری به فرد دست می‌دهد و برعکس، هر چقدر محیط هر دو خیابان خوانایی و روشنایی کم‌تری داشته باشد، هر قدر تنوع کالبدی و فضایی و نیز پیاده‌مداری اجتماعی در سطح پایین‌تری باشند، هر چقدر میزان رؤیت‌پذیری فضا و نظارت اجتماعی در محیط کم‌تر باشند و نیز هر اندازه عوامل ساختاری خیابان‌ها در سطح پایین‌تری باشند، حس امنیت کاهش می‌یابد. در کل نتیجه می‌گیریم که در هر دو خیابان متغیر پیاده‌مداری بیش‌ترین تأثیر را بر روی متغیر حس امنیت محیطی دارد. در مورد خیابان پروین اعتصامی خوانایی محیطی و کنترل و نظارت تأثیر کم‌تری نسبت به سایر متغیرها بر حس امنیت محیطی می‌گذارد و متغیر عوامل ساختاری تأثیر معکوسی بر متغیر حس امنیت محیطی دارد.

کنترل دسترسی‌ها و محدودسازی آن‌ها، تغییر یا اصلاح کالبدی، نظارت به‌صورت مکانیکی (روشنایی و دوربین و...) و طبیعی (روزنه‌ها، پنجره‌ها و موانع طبیعی) ایجاد کیوسک‌های نگهبانی، سامان‌دهی حمل و نقل عمومی، روشنایی و نحوه نورپردازی در شب، فعال کردن میدان‌چه‌ها و محلات شهری، ایجاد محیط‌های فرهنگی و ورزشی نظیر فرهنگ‌سراها و انجمن‌های علمی و اسلامی، ایجاد مغازه‌ها و مراکز خرید در محلات و عریض‌تر کردن معابر و پیاده‌روها و تبدیل جوی‌ها به کانال‌های زیرزمینی، از اقداماتی است که می‌توان کالبد فیزیکی شهر را برای تقویت و ارتقاء حس امنیت بهبود بخشید. حضور فعال و مستمر نیروی انتظامی و پلیس، حضور مردم و نظارت‌های مردمی، ارتقاء سطح فرهنگی مردم جامعه، جمع‌آوری اراذل و اوباش و سالم‌سازی محیط و فضاها، آگاهی دادن مردم، ایجاد زمینه‌های اشتغال جوانان و حل مسائل درآمد و تورم، اقدامات دینی و تقویت بافت اجتماعی، از دیگر مسائلی است که باعث استحکام امنیت محیطی و در نهایت احساس مشارکت و تعامل اجتماعی، احساس آرامش و آزادی حرکت و ایمن بودن محیط را موجب می‌شود.

اگرچه پژوهش حاضر گامی نخستین و ابتدایی در راستای شناسایی شرایط امنیت محیطی در خیابان‌های شهر ایلام است اما با توجه به نتایج حاصل از پژوهش می‌توان اقدامات ذکر شده را جهت افزایش حس امنیت در محیط‌های شهری پیشنهاد نمود؛ البته باید بررسی و تحقیقات بیش‌تری در این زمینه انجام گیرد.

جدول شماره (۱۰): معیارها و اصول کلی خیابان‌های شهری مطلوب و دارای حس امنیت محیطی

ابعاد فضای شهری	اصول و معیارها
عملکردی (پیاده‌مداری اجتماعی)	ایجاد جریان حرکت عابر پیاده و سرزندگی
	توجه به وجود جاذبه‌هایی برای مردم
	توجه به وجود تنوع در کاربری‌ها
	توسعه تراکم در جمعیت

تنوع در ساعات باز بودن و در دسترس بودن کاربری‌ها	عملکردی (پیاده‌مداری اجتماعی)
وجود کاربری‌های محرک به جذب جمعیت در ساعات غروب و شب	
ارتقای زندگی جاری در خیابان و مردم دیداری	
توجه به رشد اقتصاد ریزدانه	
تنوع در معماری	
توجه به مبانی تعاملی	
توجه به وجود تفریحات	
در نظر گرفتن الگوها و سنن فرهنگی - محلی	فرمال معنایی (خوانایی)
خوانایی محیطی	
قابلیت ساخت تصویر ذهنی	
وجود پتانسیل‌هایی در جهت ساخت نماد و خاطره	
توجه به وجود دسترسی‌های ذهنی و روانی به فضا	
توجه به میزان حس تعلق و درگیری ذهنی کاربر با فضا	
توجه به وجود پتانسیل‌هایی در جهت به وجود آمدن تجارب حسی	
قابلیت تداعی معانی	
بهره‌گیری از ذخایر و هم‌خوان شدن با آن‌ها	
توجه به مقیاس	
توجه به برخوردها، تعاملات، ارتباطات در خیابان و نیز تأمین بستری برای دیدن و دیده شدن	
توجه به عرصه عمومی و وجود عناصر کالبدی و طبیعی در آن	
توجه به وجود فضاهای سبز	
توجه به بکارگیری آب در فضا	
حفظ و تقویت نشانه‌ها، محرک‌های بصری	
توجه به جزئیات	
توجه به سبک‌های معماری به عنوان تصویر ذهنی	
ایجاد بستری در جهت آزادی عمل در انجام فعالیت‌ها	اجتماعی (کنترل و نظارت)
تأمین ایمنی و امنیت	
افزایش نظارت اجتماعی	
طراحی فضا در جهت پاسخگویی به حضور گروه‌های اجتماعی ویژه	
توجه به میزان پاسخگویی به شخصیت افراد	
در نظر گرفتن پتانسیل‌هایی در راستای تسهیل در مشارکت	عوامل ساختاری
توجه به ساختارهای فرهنگی اقتصادی مختلف	
توجه به نفوذپذیری فضا (بصری و عملکردی)	
قابلیت پذیرش	
توجه به دانه‌بندی افقی	
تأمین الگوهای متفاوت حرکتی با در نظر گرفتن اولویت عابر پیاده	
توجه به نسبت توده به فضا	
توجه به اطلاع رسان بودن فضا	
ساختمان‌سازی جهت رسیدن به ریز دانگی	

منابع و مآخذ

- Abbas Zadegan, M. (2005). Social and Psychological Dimensions of Urban Spaces. *Urban Planning and Architecture Study and Research Center*, 16, 149-172.
- Alikhah, F & „Najibi Rabiei, M. (2006). Women and Fear of Crime in Urban Spaces. *Social Welfare*, 22, 109-132.
- Bahreini, H & „Tabibian, M. (1998). Urban Environment Quality Assessment Model. *Environmental Science*, 21-22(24), 41-56.
- Brownlow, A. (2005). A geography of men's fear. *Geoforum*, 36, 825-837.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T & „Tiesdell, S. (2003). *Urban Spaces-Public Places: The Dimensions of Urban Design*. Architectural Press.
- Dehkhoda, A. A. (2006). *Dehkhoda Dictionary*. University of Tehran.
- Eftekhari, A., Khaje Sarvi, G. R & „Omidvar, A. (2000). *Articles About National Security and the Role of the Police Force*. Naja Political Ideological Organization, Political Office.
- Foucault, M. (2011). *Society Must Be Defended: Collège de France Lectures 1975-1976* (R. Najaf Zadeh, Trans.). New Event.
- Frey, H. (2008). *City Design: Towards a More Sustainable City Form* (H. Bahreini, Trans.). Urban Planning and Processing Company.
- Giddens, A. (2019). *Modernity and Individuality; Society and Personal Identity in the New Era* (N. Movaffaghian, Trans.). Ney Publication.
- Hashemi, S. (2014). *Persian Culture in Farsi Sepehr*. Sepehr Adab.
- Jacobs, J. (1981). *The Death and Life of Great American Cities*. Vintage Books.
- Kahe, A. (2005). *Collection of Articles and Lectures of Social Security Conference (Volume 2)*. Naja Social Assistant.
- Kargar, B & „Rahim, S. (2018). *City, Periphery and Social Security (With Emphasis on the Southern Periphery of the Urban Area of Tehran and Islamshahr)*. Geographical Organization of the Armed Forces.
- Kamyar, G. R. (2022). *Urban Law and Urban Planning*. Majd Scientific and Cultural Assembly.
- Lynch, K. (2012). *The Theory of City Form* (H. Bahreini, Trans.). Tehran University Printing and Publishing Institute.
- Manser, M. H. (1999). *Oxford Learner's Pocket Dictionary*. Danesh Pajooh Publishing House.
- Moayedi, M., Ali Nejad, M & „Navayi, H. (2013). Investigating the role of urban landscape components in improving the level of feeling of security in urban public spaces" the case study of Tehran's Evin neighborhood. *"Social Security Studies*, 3, ۱۹۱-۱۵۹, (۳۵)
- Moazzen Jami, M. H. (2005). A Reflection on the Concept of Public Order and Security and Factors Related to it. *Security Studies Quarterly*, 1.
- Moin, M. (2007). *Farhang Persian (A Complete Volume)*. (Sahel).
- Newman, O. (1973). *Defensible Space: People and Design in the Violent City*. Architectural Press.
- Qaraei, F., Rad Jahanbani, N & „Rashid Pour, N. (2010). Investigating and Measuring the Sense of Security in Different Urban Areas (Case Example: Areas 2 and 11 of Tehran). *Utopia*, 4, ۳۲-۱۷ ,
- Safari Shali, R & „Habib Pour Gotabi, K. (2015). *A Comprehensive Guide to Using SPSS in Survey Research (Quantitative Data Analysis)*. (Looye).
- Salehi, E. (2008). Environmental Characteristics of Safe Urban Spaces. *Urban Planning and Architecture Study and Research Center*, ۱۰۷-۱۷ ,
- Sarukhani, B & „Navidnia, M. (۲۰۰۶). Social Security of Family and Place of Residence in Tehran. *Social Welfare*, 22, ۱۰۷-۸۷, (۶)
- Seifiai, M. (2005). *Assessing the Desirability of Using Public Spaces with an Emphasis on Participatory*

- [Planning] Master's thesis, Tarbiat Modares University.
- Soltani, M. A. (1995). Effects of Population on Social Anomalies. *Geographical Research*, 39, ۱۱۷-۱۲۶.
- Sumpf, J. M. (1973). *Dictionary de sociologies Larousse*. Larousse.
- Terry, T., Stewart, C., Lucy, J & ,Patrick, M. (۲۰۰۵). *The Book of Modern Security Studies*. V. Bozorgi & A. R. Tayyeb, Trans.). Research Institute of Strategic Studies .
-